

УДК 373.2.091.123:316.454.52]:37.064.1

Зімакова Л.В.

Полтавський національний педагогічний університету імені В. Г. Короленка

Бульбаха Т.М.

Полтавський національний педагогічний університету імені В. Г. Короленка

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ЗДО

У статті висвітлюється проблема організації педагогічного спілкування на засадах партнерської взаємодії в закладах дошкільної освіти. Висвітлено результати науково-педагогічного дослідження в умовах дистанційного навчання в ЗДО в період воєнного стану. Проаналізовано сутність основних понять дослідження «педагогічне спілкування» та «партнерська взаємодія». Рекомендовано вихователям ЗДО в організації партнерського педагогічного спілкування в умовах дистанційного навчання в період воєнного стану мати низку фахових компетентностей.

Ключові слова: педагогічне спілкування, партнерська взаємодія, діти дошкільного віку, батьки, вихователь дітей дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, дистанційне навчання, воєнний стан.

Постановка проблеми. У Законі України «Про дошкільну освіту», Концепції дошкільного виховання в Україні, Державній національній програмі «Освіта» Україна ХХІ ст. наголошено на тому, що сучасна дошкільної освіти передбачає організацією освітнього процесу в ЗДО на засадах педагогіки партнерства. Ініціатором «встановлення партнерства» в ЗДО виступає педагог-вихователь, професійно підготовлений до освітньої роботи, який розуміє залежність ефективної організації педагогічного спілкування від характеру його взаємодії як із самими вихованцями, так і їхніми батьками.

Спілкування – основа діяльності педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожною дитиною у ЗДО. Педагогічне спілкування педагога та дитині передбачає допомогу в усвідомленні себе особистістю, виявленні, розкритті можливостей, розвитку самосвідомості, здійсненні особистісно значущих та суспільно прийнятних способів самовизначення, самореалізації та самоствердження.

Аналіз останніх досліджень. Фахівці в галузі педагогіки та психології розглядають проблему педагогічного спілкування в різних аспектах. Учені розуміють спілкування педагога з дітьми як умову, в центрі уваги якої ставляться соціально-психологічні, соціально-моральні «координати» спілкування. У інших дослідженнях акцент переносять на спілкування педагога з вихованцями, з метою здійснення педагогічного впливу. Ці напрями визначають різні сторони єдиного

процесу педагогічного спілкування. Вони тісно пов'язані з практикою навчання, виховання та соціалізації (О. О. Бодальов, В. А. Канн-Калік, О. О. Леонт'єв, Н. Ф. Маслова, Л. Ф. Обухова, В. О. Сластьонін). Проблема становлення та розвитку партнерської взаємодії привертає увагу як психологів, так і педагогів. Цій темі присвячено значну кількість експериментальних та теоретичних досліджень (В. К. Котирло, Я. Л. Коломінський, Т. О. Репіна та ін.). Розробка всіх цих питань має виняткове теоретичне та практичне значення.

Педагогічне спілкування передбачає, в першу чергу, партнерські стосунки. Мова йде про моральну рівність як гуманістичну орієнтацію педагога, що розуміє погляд на дитину-вихованця не тільки як на «об'єкт навчання чи виховання» (К. Д. Ушинський), а передбачає ставлення з повагою до особистості дитини, віру в її сили та здібності, вміння враховувати інтереси та потреби у природному прагненні розкрити та затвердити себе.

Інший бік спілкування – обмін інформацією, яка мусить бути цікавою як вихователю, так і дитині, а це вже звернення до особистості педагога, у якого мають бути серйозні та значні стимули до творчого саморозвитку та самовдосконалення. Дитина за своєю віковою культурою має особливе світосприйняття і світовідчуття, що відрізняється від дорослого. Вікові та психологічні особливості дошкільників мають свої специфічні прояви у формуванні партнерської взаємодії в процесі педагогічного спілкування. Ось чому вчені, які займаються проблемами освіти, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, самі прагнули і вчили інших вдивлятися у світ дитини, не безпідставно знаходячи у ній можливість «передачі» власного бачення явищ.

Технологія педагогічного спілкування – це перше за все створення умов для повноцінного прояву і розвитку особистості дитини. У наш час реалізація технологій педагогічного спілкування у навчанні та вихованні дітей дошкільного віку актуальна. Особливого значення ця проблема набуває під час воєнного стану.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням уваги суспільства до проблеми ефективного розвитку дітей, усуненням пріоритету від знакової парадигми до розвивальної. Ці тенденції докорінно зачіпають не лише цілеспрямованість навчання і виховання, а й висувають нові вимоги до особистості педагога.

Продуктивно організований процес педагогічного спілкування покликаний забезпечити у педагогічній діяльності реальний психологічний контакт, який має виникнути між педагогом та дітьми, перетворити їх на суб'єктів спілкування, допомогти подолати різноманітні психологічні бар'єри, що виникають у процесі взаємодії, перевести дітей зі звичної для них позиції виховуваних на позицію

співробітництва, перетворити їх на суб'єктів партнерської взаємодії. І тут педагогічне спілкування утворює цілісну соціально-психологічну структуру педагогічної діяльності. Значимість педагогічного спілкування у структурі педагогічної діяльності й зумовила наш інтерес до вивчення проблеми партнерської взаємодії у ЗДО.

Питання про розвиток особистості дитини в дитячому садку, про формування її особистісних якостей і психічних процесів, а також про те, наскільки комфортно почувається дитина у групі ЗДО є зараз важливими й актуальними, оскільки група дитячого садка – це перша ланка в системі громадського виховання та освіти дітей. Тут дитина проводить третину свого дитинства. Не тільки від батьків, а й від вихователя дитячого садка залежить те, наскільки дитина виявиться розвиненою як фізично, так і психологічно, а також буде підготовленою до шкільного спілкування. Тому вивчення партнерської взаємодії та педагогічного спілкування – це важливі та актуальні аспекти однієї проблеми. Крім того, проблема організації педагогічного спілкування як шляху формування партнерської взаємодії між усіма учасниками навчального процесу особливо гостро постала під час введення в Україні військового стану та запровадження дистанційних технологій навчання дітей дошкільного віку.

Метою нашої статті є висвітлення проблеми організації педагогічного спілкування у освітньому процесі ЗДО на засадах партнерської педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Ми пропонуємо на науковому рівні розглянути технологію педагогічного спілкування, оскільки вона залишається мало дослідженою в діяльності вихователя ЗДО. Ми переконалися у необхідності розкриття поняття «технологія педагогічного спілкування», схарактеризувавши етапи педагогічного спілкування, визначивши основні труднощі, які відчуває педагог у спілкуванні, дослідили також технології дистанційного навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської взаємодії під час війни в Україні.

Завдання нашого науково-педагогічного дослідження:

- 1) на основі аналізу науково-педагогічної літератури зробити сутнісний аналіз базових понять дослідження «педагогічне спілкування», «партнерська взаємодія»;
- 2) визначити критерії готовності до партнерської взаємодії суб'єктів дошкільної освіти;
- 3) експериментально дослідити ефективність педагогічного спілкування на засадах партнерської взаємодії під час дистанційного навчання дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану;

4) розробити рекомендації педагогам та батькам щодо організації дистанційного навчання старших дошкільників на засадах партнерського спілкування під час воєнного стану.

Об'єкт нашого педагогічного дослідження – організація педагогічного спілкування у ЗДО.

Предмет наукової роботи – особливості застосування партнерської взаємодії у педагогічному спілкуванні ЗДО в умовах дистанційного навчання дітей дошкільного віку під час воєнного стану.

Наукова новизна нашого дослідження полягає в дослідженні особливостей педагогічного спілкування, яке є однією з центральних проблем педагогіки і психології. Ми переконані, що окреслена в нашій роботі проблема складає ряд питань, які належать до пояснювального процесу, передачі знань і навичок старшого (вихователя) молодшому (дошкільнику), але останнім часом педагогічну теорію і практику все більше цікавлять особистісні аспекти педагогічного спілкування. При цьому особистість вихователя розглядається не лише як носій знань, норми, традицій тощо, а також як самобутній представник індивідуальних якостей, що змінюються в педагогічному процесі. А вихованець – це особистість, яка не просто піддається «виховним» впливам, а взаємодіє з дорослим (вихователем, батьками, зрештою суспільством). Саме тому педагогічне спілкування ми розглядаємо як взаємодія суб'єктів педагогічного процесу, що здійснюється знаковими методами і спрямована на зміни особистісних цінностей партнерів у процесі взаємодії [1].

Методологічною основою нашого наукового дослідження є аксіологічний підхід, що дозволяє вивчати явища з точки зору виявлення їх можливостей задовольняти потреби людини в освіті та розвитку, сприяти гуманізації суспільства. Людина – це найвища суспільна істота, що перебуває під впливом суспільства, яке визначає її розвиток; основна мета суспільства полягає в постійному розвитку особистості від народження до смерті. Суспільство визначає для людини такі цінності, як життя, здоров'я, любов, освіта, праця, мир, краса, Батьківщина тощо. Крім того, суспільство визначає цінності моральні, естетичні, економічні, екологічні та інші.

Наше дослідження спирається на такі методологічні підходи: системний, особистісний, діяльнісний, компетентнісний, інформаційний, синергетичний. У першу чергу, ми зосередили свої наукові пошуки на системному підході – готовність до педагогічного спілкування на засадах партнерської взаємодії розглядається нами як система, у якій усі компоненти взаємозв'язані й взаємозалежні. У наш час учені розуміють системний підхід як перспективний напрям розвитку наукового пізнання об'єктів зі складною природою. Так під системою ми розглядаємо множину взаємопов'язаних елементів

цілісного утворення. Мова йде не тільки про уміння й навички вихователів ЗДО здійснювати педагогічне спілкування, а й як шлях формування партнерської взаємодії з дітьми дошкільного віку та їх батьками. Саме в цьому ми вбачаємо системний підхід нашого дослідження, утворену множиною взаємопов'язаних елементів з метою цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість.

Систематизація та узагальнення результатів теоретичного та емпіричного дослідження педагогічного спілкування як шляху формування партнерської взаємодії в ЗДО дають підстави зробити такі висновки. Розглянемо їх детальніше.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури нами було зроблено сутнісний аналіз базових понять дослідження «педагогічне спілкування», «партнерська взаємодія», який дав можливість визначити педагогічне спілкування як професійну взаємодію між суб'єктами освітнього процесу в ЗДО, спрямованого на передачу суспільного досвіду, знань, умінь, навичок від педагога дітям, обмін особистісними смислами, пов'язаними з об'єктами, що вивчаються, і життям в цілому. А поняття «партнерська взаємодія» ми потрактуємо з декількох позицій: це міжособистісне спілкування вихователя з дітьми, що стимулює життєві сили дитини, забезпечує здоров'язберезувальні умови її навчання; це освітня взаємодія між суб'єктами освітнього процесу, що забезпечує можливість варіативної постановки освітніх цілей, методів і форм їх реалізації; це така освітня взаємодія, яка надає дошкільникам право обирати вид діяльності, засоби розвитку тощо, активізує пошукову пізнавальну діяльність дітей як самостійно, так і під керівництвом дорослого (вихователя та/або батьків); це використання діалогу як провідного методу виховання, навчання, розвитку; оптимальне використання педагогічних можливостей для формування адекватної самооцінки, самоаналізу, накопичення досвіду самопізнання; застосовування об'єктивних методів оцінювання дитячих досягнень по вертикалі (з обов'язковим урахуванням індивідуальних можливостей) [3; 4; 9; 10].

Нами було визначено критерії готовності до партнерської взаємодії суб'єктів дошкільної освіти – когнітивно-ціннісний та комунікативно-організаційний, їх показники та рівні (високий, середній, низький). Показниками першого когнітивно-ціннісного критерію було визначено – усвідомлення суб'єктності освітньої взаємодії; знання принципів партнерства; розуміння просторово-часових характеристик ситуації спілкування та емоційно-фізичного стану учасників партнерської взаємодії; показниками другого комунікативно-організаційного критерію – володіння вербальними та невербальними засобами партнерської комунікації; вміння знаходити партнера-співрозмовника та співучасника навчально-виховної

діяльності; вміння організувати спілкування у всіх видах діяльності в умовах ЗДО.

Експериментальним шляхом ми дослідили ефективність педагогічного спілкування на засадах партнерської взаємодії під час дистанційного навчання дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану. На етапі констатувального експерименту, ми виявили переважно середній та низький рівні сформованості готовності до партнерської взаємодії (ЕГ та КГ). Тому нами було підібрано і апробовано систему заходів спрямованих на розвиток рівня сформованості готовності до педагогічного спілкування на засадах партнерської взаємодії в умовах дистанційного навчання, що склало формувальний етап експерименту. Важливо було показати якісні зміни показників сформованості готовності до педагогічного спілкування на засадах партнерської взаємодії після впровадження системи заходів на контрольному етапі дослідження. Встановлено, що в експериментальній групі рівень сформованості готовності до педагогічного спілкування на засадах партнерської взаємодії значно підвищився, більшість дітей отримали високі та середні показники, в контрольній групі залишилися переважати в основному середні та низькі показники. Результати дослідження підтверджують ефективність запропонованої системи роботи з формування готовності до педагогічного спілкування на засадах партнерської взаємодії в умовах дистанційного навчання в період воєнного стану [6; 7; 8; 9].

Вивчення проблеми педагогічного спілкування в межах партнерського трикутника дозволив сформулювати рекомендації педагогам та батькам щодо організації дистанційного навчання старших дошкільників на засадах партнерського спілкування під час воєнного стану. Нами було встановлено, що в умовах дистанційного навчання в період воєнного стану вихователь повинен володіти певними фаховими компетентностями майстра педагогічного партнерського спілкування, а саме: фасилітативними вміннями та навичками; культурою мовленнєвого спілкування; мати психологічну, соціологічну та психотерапевтичну готовність до спілкування в особливих умовах праці (онлайн спілкування, емоційного потрясіння тощо); застосування дитиноцентрованого підходу в освітній взаємодії; володіння Digital-уміннями [2; 5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми, ми вважаємо, що дана тема на сучасному етапі залишається актуальною і потребує подальшого вивчення, як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Вбачаємо перспективу подальших досліджень у розробці сценаріїв онлайн занять для роботи з дітьми в умовах дистанційного навчання в усіх вікових групах.

Список використаних джерел

1. Гезей О. М., Заліська О. М. Необхідність упровадження педагогіки партнерства на сучасному етапі розвитку освіти file:///C:/Users/PC/Downloads/Jerelo_2_2021-60-66.pdf
2. Liliya Zimakova, Oleksandr Tupytsya, Liudmyla Zhdaniuk, Wartime and Distance Learning for Preschool Children on the Basis of Partner Pedagogy, *American Journal of Education and Information Technology*. Volume 6, Issue 1, June 2022 , pp. 53-60.
3. Зімакова Л.В. Зміст професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи у ДНЗ на засадах партнерської педагогіки. *Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський. Вип.23 (2-2017). Ч.2. 2017. 312 с. С. 167-172.
4. Зімакова Л.В. Освітнє партнерство – передумова проектування позитивного життєвого простору. *Проектування позитивного простору особистості: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, 18-19 квітня 2019 р., Полтава. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2019. 158 с. С. 66-68.
5. Зімакова Л., Тупиця О., Жданюк Л. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки під час воєнного стану. *Педагогічні науки. Науковий журнал*. 2022. № 79. С.92-100. <https://cutt.ly/GNnU0ir>
6. Лист МОН № 1/3371-22 від 06.03.22 р. Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/
7. Лист МОН № 1/3845-22 від 02.02.2022 р. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні. URL: <https://cutt.ly/uNnI3vK>
8. Лист МОН № 1/9-766 від 12.12.19 р. «Методичні рекомендації щодо комунікації з дітьми дошкільного віку з родин учасників ООС/АТО, внутрішньо переміщених осіб та організації взаємодії з їхніми батьками» (автор-розробник І. Луценко). URL: <https://cutt.ly/JNnIPGA>
9. Положення про дистанційне навчання (Наказ МОН № 466 від 25.04.2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
10. Поняття педагогічного спілкування [Електронний ресурс]. URL: <https://cutt.ly/jNnOrIi> (дата звернення: 16.08.2022).

УДК 373.2/3.016:502/504

Іваненко Н. В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО ЧАСУ

У статті висвітлено актуальні питання ролі та використання цифрових технологій в умовах дистанційної або змішаної форм освіти під час пандемії та воєнного часу в дошкільній освіті. В статті розкрито особливості проведення розвивальних занять для дітей дошкільного віку під час дистанційної або змішаної освіти. Також проаналізовано цифрові технології та інструменти, які можуть стати в нагоді вихователям під час підготовки та проведення дистанційних форм освітньої діяльності. Сформульовані поради щодо застосування цифрових технологій в дошкільній освіті.